

ТИМ
ЗА СОЦИЈАЛНО УКЉУЧИВАЊЕ
И СМАЊЕЊЕ СИРОМАШТВА

Програм за креирање образовних политика на основу података и резултата истраживања

РЕЗИМЕ ИСТРАЖИВАЊА

АНАЛИЗА ПОНУДЕ И ПОТРАЖЊЕ НА ТРЖИШТУ РАДА МЛАДИХ СА СРЕДЊОМ СТРУЧНОМ СПРЕМОМ У ПЕРИОДУ 2011–2015.

Лазар Живковић

Усклађивање образовних профила и квалификација које се стичу средњим стручним образовањем са потребама тржишта рада један је од кључних предуслова за унапређење образовних политика. Да би се добила јаснија слика стања у овој области, у истраживању је дат упоредни приказ образовних профила које нуди образовни систем и потражње на тржишту рада у Србији у периоду од 2011. до 2015. године.

Коришћено је више извора података о понуди и потражњи на тржишту рада. Анализа уписа ученика по образовним профилима и подручјима рада вршена је на основу базе података Завршни испит, креиране од стране Министарства просвете, науке и техношког развоја. За анализу тржишта рада коришћена су два извора података: први је евиденција Националне службе за запошљавање (НСЗ) о томе одакле су преузети подаци о незапослености и запошљавању по групама занимања (НСЗ води евиденцију о запошљавању према класификацији група занимања која је упоредива са подручјима рада из базе Завршни испит што је омогућило поређење понуде и потражње радне снаге на тржишту рада); други извор података који је коришћен су резултати Сццоол то ворк транзицион (CWTC) анкете, спроведене на територији Републике Србије 2015. године од стране Републичког завода за статистику (РЗС), у коју је било укључено преко 3.000 младих од 15 до 29 година. На основу CWTC анкете приказана је хоризонтална неусклађеност области образовања и запослења младих са средњом стручном спремом, као и брзина проналажења запослења након завршетка средње школе.

У истраживању је дат преглед најзаступљенијих подручја рада и образовних профила при упису у средње школе, као и анализа просечног броја бодова потребног за упис у средње школе. Приказано је стање незапослености и запошљавања по групама занимања, као и хоризонтална неусклађеност области образовања и области запослења младих са средњом стручном спремом. Поред хоризонталне неусклађености, указано је и на брзину проналажења првог запослења након завршетка средње школе према областима образовања.

Као резултат демографског пада, број уписаних ученика у средње школе је у константном опадању – у периоду од 2011. до 2015. године овај број је смањен за 10%. Преко 50% ученика уписује школе које су у оквиру пет подручја рада: Економија, право

и администрација; Електротехника; Машинство; Здравство и социјална заштита; Трговина, угоститељство и туризам. Образовни профили који остају упражњени након уписа у највећој мери припадају следећим подручјима рада: Текстилно и кожарство; Машинство и обрада метала; Геодезија и грађевинарство; Геологија, рударство и металургија.

У периоду 2011–2015. године, према критеријуму просечног броја остварених поена потребних за упис у средње четворогодишње школе, најтеже доступни образовни профили су у области Здравство и социјална заштита и Гимназија. Најлакше доступни четворогодишњи образовни профили су у области Текстилно и кожарство, Машинство и обрада метала и Пољопривреда, производња и прерада хране. Највећи раст просечног броја бодова у посматраном периоду је у области Електротехника, док се највећи пад бележи у области Економија, право и администрација.

Највећи број незапослених лица долази из области Машинство и обрада дрвета, Економија, право и администрација и Трговина, угоститељство и туризам. У областима Саобраћај, Трговина, угоститељство и туризам и Економија, право и администрација на једно запослено лице долази преко 100 незапослених који су завршили формално образовање из наведених области.

Однос броја уписаних ученика по подручјима рада и евиденција незапослености по истим подручјима рада указују на то да образовни систем није усклађен са потребама привреде. Преко 50% младих на тржишту рада са средњом стручном спремом ради на пословима који не одговарају њиховој области формалног образовања. Највећа хоризонтална неусклађеност је у подручју рада Економија, право и администрација, а разлог за то је тај што из образовног система излази значајно већи број младих него што су потребе привреде у овој области, па су млади приморани да конкуришу и запошљавају се у другим секторима пословања. Вероватноћа запослења након завршетка средње школе варира у зависности од области образовања. Преко 70% младих за завршеним средњим образовањем из области Економија, право и администрација пронађе посао, али само 25% њих ради у струци. У области Здравство ситуација је другачија – у првих годину дана само 44% се запосли, али се преко 66% њих запосли у струци.

Да би се адекватно одговорило на тржишне промене, неопходна је интегрисана међусекторска сарадња са циљем усклађивања програма средњег стручног образовања са новим тржишним потребама. Општа препорука за унапређење средњег стручног образовања је да је неопходно унапредити систем праћења имплементације стратешких циљева и акционих планова и успоставити ефикаснији систем евалуације програма средњег стручног образовања. Наведена препорука подразумева и дефинисање процедура, улога, задатака и одговорности свих актера укључених у управљање средњим стручним образовањем као предуслов за функционисање система.

Да би се смањила хоризонтална неусклађеност области образовања и области запослења младих са средњом стручном спремом, потребно је увести неколико мера које се односе на усклађивање средњег стручног образовања са понудом на тржишту рада:

ТИМ
ЗА СОЦИЈАЛНО УКЉУЧИВАЊЕ
И СМАЊЕЊЕ СИРОМАШТВА

Програм за креирање образовних политика на основу података и резултата истраживања

РЕЗИМЕ ИСТРАЖИВАЊА

КАРАКТЕРИСТИКЕ НАСТАВНОГ ОСОБЉА У ОБРАЗОВНОМ СИСТЕМУ СРБИЈЕ: АНАЛИЗА ЗАРАДЕ, РОДНЕ ЗАСТУПЉЕНОСТИ И СТАРОСТИ НАСТАВНИКА ПО ОБРАЗОВНИМ НИВОИМА

Немања Вуксановић

Бавећи се карактеристикама наставног особља у образовном систему, ова студија има за циљ да по образовним нивоима у Републици Србији утврди апсолутну и релативну висину зараде наставника и степен задовољства наставника условима рада, испита родну заступљеност и провери постојање родне неједнакости у наставничкој професији, као и да утврди старосну дистрибуцију наставника. Значај студије се огледа у томе што ће на основу резултата ове анализе бити могуће формулисати одговарајуће мере реформе образовног система које би се односиле на зараду, родну заступљеност и старосну дистрибуцију наставника у Србији. Методолошки приступ који је заступљен у овој студији доминантно се базира на квантитативном методу, док је анализа примарно заснована на коришћењу података који су доступни јавности и истраживачима кроз портал отворених података Министарства просвете, науке и технолошког развоја. У анализи су коришћени и подаци других релевантних институција, попут УНЕСКА, ОЕЦД-а, Светске банке, Републичког завода за статистику, Управе за трезор Министарства финансија, итд.

Резултати студије указују на то да је наставничка професија у Србији, посматрајући како апсолутни, тако и релативни ниво зараде, ниско цењена. Такође, ниска цењеност ове професије уочљива је и на основу ТАЛИС истраживања о перцепцијама наставника по питању услова рада. Приметна је и феминизација професије наставника у образовању, посебно на нижим образовним нивоима у Србији. Ови резултати упућују на чињеницу да родна неједнакост наставника у погледу одређених аспеката образовног процеса, као што су стручна спрема, тип уговора, обим ангажовања и просечна зарада, не постоји или је она незнатна. Међутим, постоје назнаке родне неравноправности по полу у погледу обављања руководећих функција по образовним нивоима, која се огледа у неједнаким шансама мушкараца и жена у погледу вршења

функције директора школа или декана факултета. Посебно је изражен тренд старења наставничке популације на свим нивоима образовања – штавише, имајући у виду вредност индекса старосне дистрибуције, старосна дистрибуција наставника у Србији одступа од оптималне.

Сходно резултатима студије, а у циљу унапређења квалитета образовног процеса у Србији, препоруке креаторима политике образовања би биле: спровођење образовне политике запошљавања мањег броја наставника који су високо плаћени, подизање нивоа свести о образовном систему као родно равноправној организацији, интензивирање напора за повећањем атрактивности наставничке професије и доношење планова за замену наставника која следи. У вези са претходним препорукама, мере које би требало спровести су: повећање зараде наставника повећањем издвајања за наставнике и/или смањењем броја наставника, и да пре изрицања коначне мере треба извршити анализу утицаја како би се утврдило која је од њих оптимална, или спровођењем децентрализације образовног система, односно увођењем пер capita финансирања образовања; подстицање ангажовања синдиката у образовању и њихових чланова у промоцији родне једнакости међу наставничком популацијом и институционализација једнакости по полу у погледу функција у образовању кроз доношење различитих стратегија и аката; ангажовање маркетиншких агенција и агенција за регрутовање кадрова које би извршиле анализу понуде образовања у погледу мотивације и препрека у избору професије наставника. Даљи правци ове студије могли би бити усмерени на: анализирање кретања броја ученика и броја наставника по школским окрузима и нивоима образовања како би се прецизно утврдило у којим школама и на којим предметима постоји вишак наставног особља; испитивање могућности спровођења пер capita финансирања образовања и ефеката које би такво финансирање имало по зараду наставника; истраживање ограничавајућих фактора који постоје по питању могућности жена да обављају руковођеће функције у образовном систему.

ТИМ
ЗА СОЦИЈАЛНО УКЉУЧИВАЊЕ
И СМАЊЕЊЕ СИРОМАШТВА

Програм за креирање образовних политика на основу података и резултата истраживања

РЕЗИМЕ ИСТРАЖИВАЊА

ЗАПОСЛЕНИ У ОБРАЗОВАЊУ: АНАЛИЗА СТРУЧНЕ СПРЕМЕ, МЕСЕЧНЕ ЗАРАДЕ, СТАРОСТИ И РОДНЕ СТРУКТУРЕ НАСТАВНОГ ОСОБЉА ПО РАДНИМ МЕСТИМА У ОСНОВНОМ И СРЕДЊЕМ ОБРАЗОВАЊУ

Татјана Скочајић

Чланице Организације за економску сарадњу и развој (OECD) последњих 20 година говоре о својеврсној кризи наставничке професије. Она се у Европи претежно огледа у старењу наставничке популације, релативно ниским месечним примањима, посебно када је реч о основном и средњем образовању, и у неуједначеној родној структури у корист жена (59% светске популације наставника у 2004. години биле су жене), нарочито у домену основног образовања (European Commission/EACEA/Eurydice, 2013 (3), UNESCO Institute for Statistics, 2006).

Анализе показују да се број ученика у основном и средњем образовању у Србији од 1991. године континуирано смањује (UNESCO Institute for Statistics, 2006). Поред тога, друштвено-економски положај наставника се сматра лошим, док наставници верују да њихова професија није довољно уважена, односно нису задовољни платама нити начином на који систем подстиче изврсност у професији (Станковић, Д., Теодоровић, Ј., Милин, В., Ђерић, И., Бодрожа, Б., Гутвајн, Н, 2012). У случају једних наставничких профила уочен је суфицит, а у случају других дефицит наставног кадра (Стратегија развоја образовања у Србији до 2020. године). Упркос свему томе, Србија је једна од три европске земље које нису развиле политику планирања запошљавања наставника (European Commission/EACEA/Eurydice, 2015).

Ово истраживање се бави анализом кључних карактеристика пет наставничких профила у основном и средњем образовању у Србији, са циљем постављања основе за

базу података на којима ће се заснивати будуће планирање политике запошљавања наставника. Анализа је спроведена на подацима са портала отворених података Министарства просвете, науке и

технолошког развоја и из евиденција Националне службе за запошљавање и Републичког завода за статистику.

Истраживање чине 1) анализа демографске структуре наставничке популације, 2) пројекција старења наставника у наредних 5, 10 и 15 година, 3) анализа осипања наставника у друге професије (на основу упоређивања месечних зарада наставника са зарадама у другим делатностима и на основу анализе дистрибуције наставника према годинама радног стажа) и 4) анализа структуре незапослених наставника. Истраживање фокус ставља на 1) наставнике разредне наставе, 2) српског језика, 3) математике, 4) информатике и 5) историје. Подаци су анализирани у односу 4 нивоа школског система: 1) ниже разреде основног образовања, 2) више разреде основног образовања, 3) средње стручне школе и 5) гимназије, као и у складу с поделом на 17 школских управа у Републици Србији.

Анализом су уочене општа феминизација наставничке професије и подела на „мушке“ и „женске“ наставничке профиле, што се подудара са доминантним трендовима у осталим европским земљама. Жене су у већини у случају наставника разредне наставе (85.5%), српског језика (86%) и математике (86%). Мушкарци представљају већину међу наставницима информатике у основном и средњем образовању (57%). Највећа родна равнотежа забележена је у популацији наставника историје. Степен феминизације опада на вишим нивоима школског система, али расте у највећим школским управама (Београд, Нови Сад, Ниш, Крагујевац), у којима су трошкови живота већи од оних у мањим срединама. Ова појава сугерише изванредан степен родне неравноправности на тржишту наставника, будући да је уочен повишен степен феминизације наставничке професије у оним срединама у којима је релативна вредност наставничких примања мања.

Просечна старост наставника се креће од 43, у случају основног, до 45 година, у случају средњег образовања. Најмање су подмлађене велике школске управе (Београд, Крагујевац, Ниш, Пожаревац), а највише Ранилуг и Косовска Митровица. Пројекције старења показују да ће, у наредних 15 година, у пензију отићи највише наставника историје (у појединим школским управама до 50%), и наставника разредне наставе, у случају наставника основних школа. У Србији, међутим, није уочена опасност од старења наставника основних школа на начин на који је то забележено у осталим европским земљама. У случају средњег образовања, проценат наставника који ће бити пензионисани у наредних 15 година у рангу је оног у земљама Европе, нарочито у случају средњег стручног образовања, и то посебно у великим школским управама (Крагујевац, Ваљево, Ниш, Београд, Крушевац) и у случају наставника математике и историје (до 50%). Такође, уочена је појава да жене у основном образовању чешће

остварују право на превремен одлазак у пензију него жене запослене у средњем образовању.

Упоређивањем просечних месечних бруто примања наставника са просечним примањима запослених у еквивалентним делатностима у приватном сектору, утврђено је да постоји потенцијал за осипање наставника. Највећи потенцијал за осипање у друге професије имају наставници информатике и математике (у оквиру рачунарског програмирања и консултантских делатности месечна бруто примања су 4 пута већа од оних у просвети). Значајно мањи потенцијал за осипање уочен је у случају наставника српског језика (у издавачким и информационим услужним делатностима зараде су веће за око 40% од зарада у просвети). Најмањи потенцијал уочен је у случају осипања наставника историје (у оквиру делатности библиотека, архива, музеја и галерија зараде су веће за око 10% од зарада у просвети). Упркос томе, подаци показују да се потенцијал за осипање наставника анализираних профила не остварује – утврђено је да они не напуштају професију раније, већ да у њу улазе касно (са око 30 година), што представља показатељ затвореног система (у њега се тешко улази и из њега се ретко излази).

Подаци са евиденције Националне службе за запошљавање показују да постоји вишак кадрова на тржишту рада, у случају свих анализираних профила, изузев наставника математике, у чијем је случају забележена значајно већа потражња него понуда кадрова. Уочен је, међутим, забрињавајуће велики број лица која изузетно дуго траже запослење, нарочито међу наставницима разредне наставе, али и у случају осталих профила. Резултати су показали да наставници који се пријаве на евиденцију Националне службе за запошљавање имају велике шансе (око 50%) да ће на њој провести дуже од 10 година.

Наставничка структура у Србији у неким случајевима прати доминантне трендове који се срећу у осталим европским земљама, али поседује и одређене специфичности – њих би нарочито требало имати у виду приликом креирања политике планирања запошљавања наставника. У том смислу, било би пожељно даље истраживати појаву родне неравноправности и развијати политику подстицања родне равноправности у просвети и даље пратити демографске трендове у оним срединама у којима је пројектована већа стопа старења. Потом, било би пожељно спровести даља квантитативна и квалитативна истраживања која би покушала да дају одговор на питање зашто неки наставници, с посебним освртом на наставнике који предају предмете из области информационих технологија, касно улазе у професију, и зашто остају у њој, упркос могућностима да се запосле у струци која пружа значајно већу финансијску сигурност од рада у учионици. На крају, пожељно је даље пратити популацију незапослених наставника и истраживати њене карактеристике и кретања.

ТИМ
ЗА СОЦИЈАЛНО УКЉУЧИВАЊЕ
И СМАЊЕЊЕ СИРОМАШТВА

Програм за креирање образовних политика на основу података и резултата истраживања

РЕЗИМЕ ИСТРАЖИВАЊА

АНАЛИЗА КОМБИНОВАНИХ ОДЕЉЕЊА – ИЗАЗОВИ НА ПРЕЛАСКУ ИЗ КОМБИНОВАНИХ ОДЕЉЕЊА ЧЕТВРТОГ РАЗРЕДА У ПЕТИ РАЗРЕД МАТИЧНЕ ШКОЛЕ

Бојана Ђурђевић, Марко Ковачевић, Анђелка Јанић

Сеоска деца препозната су као категорија деце која се налазе у високом ризику од сиромаштва. За први циклус њиховог основног образовања карактеристична је настава која се одвија у комбинованим одељењима. Комбинована одељења су одељења млађих разреда која се састоје од ученика из састављених два, три или четири разреда са којима у истој учионици ради један учитељ.

Након завршетка првог циклуса основног образовања деца своје даље школовање настављају у матичним школама, при чему се суочавају са различитим изазовима. Други национални извештај о социјалном укључивању и смањењу сиромаштва указује на то да се око 5% ученика из социјално дестимулативних средина исписује у свим разредима изузев у осмом, а да је ризик од напуштања школовања нарочито изражен у петом разреду.

Основни циљ ове анализе је утврђивање изазова са којима се суочавају деца из четвртог разреда комбинованих одељења сеоских школа на преласку у пети разред како би се осмислиле нове мере за делотворнију подршку ученицима.

Осим анализе комбинованих одељења кроз доступне податке, а у циљу утврђивања потешкоћа са којима се сусрећу ученици из комбинованих одељења на преласку у матичну школу, извршено је истраживање путем анкета и фокус група у 10 градова у Србији у којима је учествовало 300 деце и 300 родитеља, 100 наставника и 50 учитеља из 10 школа.

Резултати показују да постоје различите перспективе родитеља и наставничког кадра у разумевању препрека за похађање наставе, а да се деца суочавају са највећим изазовима у процесу адаптације у првим месецима петог разреда. Рад у

комбинованим одељењима је методички специфичан како за децу тако и за наставнички кадар, а посебне тешкоће се јављају у раду према индивидуално образовном плану. Такође, резултати су показали да већина испитаних школа не поседује додатни план подршке деци из комбинованих одељења, као и да је комуникација између комбинованих одељења, родитеља и школе лоша.

Добијени резултати указали су на низ смерница којима би се требало водити у креирању политика у циљу превазилажења изазова на преласку деце из комбинованих одељења четвртог разреда у пети разред матичне школе. Осим додатне подршке у периоду адаптације деце у петом разреду, истиче се побољшање сарадње са родитељима, као и додатна методска и стручна подршка наставницима разредне наставе за рад у комбинованим одељењима.

ТИМ
ЗА СОЦИЈАЛНО УКЉУЧИВАЊЕ
И СМАЊЕЊЕ СИРОМАШТВА

Програм за креирање образовних политика на основу података и резултата истраживања

РЕЗИМЕ ИСТРАЖИВАЊА

УНАПРЕЂЕЊЕ КВАЛИТЕТА ИНКЛУЗИВНОГ ОБРАЗОВАЊА ЗАСНОВАНО НА ОТВОРЕНИМ ПОДАЦИМА

Оља Јовановић, Љиљана Плазанић, Славен Богдановић, Ана Вушуровић Лазаревић

Основни циљ овог истраживања је испитивање контекстуалних фактора, односно фактора на нивоу одељења, школе и локалне самоуправе који утичу на квалитет инклузивног образовања у основним школама у Републици Србији, операционализованог као пракса примене индивидуалног образовног плана. У овом истраживању, бавили смо се индивидуалним образовним плановима који се реализују по прилагођеном програму (ИОП1) и индивидуалним образовним плановима који се реализују по измењеном програму (ИОП2), док смо из предмета истраживања изоставили ИОП3 (обогаћени и проширени програм намењен ученицима са изузетним способностима). Специфични циљеви на које смо овим истраживањем покушали да дамо одговор су: каква је дистрибуција индивидуалних образовних планова (ИОП) по разредима, локалним самоуправама, административним окрузима и школским управама, каква је веза између укључености ученика који се образује по ИОП у одељење са постигнућем одељења као целине на завршном испиту, као и који је допринос фактора на нивоу одељења, школе и локалне самоуправе објашњењу варијансе разлике у постигнућу на завршном испиту између одељења у којима ученици похађају наставу према ИОП и оних у којима се настава реализује само према редовном програму. Такође, у оквиру истраживања смо испитали перспективе различитих актера о факторима који доприносе и/или отежавају успешну примену ИОП.

У методолошком погледу, у овом истраживању коришћен је мешовити метод, који је подразумевао и квантитативну и квалитативну анализу података. У првој фази истраживања, применом квантитативне методологије анализирани су већ постојећи подаци из базе е-Ценус Министарства просвете, науке и технолошког развоја, као и базе резултата завршног испита 2015/16., док су у другој фази, применом квалитативне методологије прикупљени и анализирани подаци са циљем да валидирају и допуне резултате квантитативне анализе. Квантитативном анализом обрадили смо податке који се односе на динамику увођења ИОП (посебно за ИОП1 и за ИОП2) кроз поређење разреда према броју ученика који похађају наставу према ИОП, географску

дистрибуцију ИОП (посебно за ИОП1 и за ИОП2) по општинама, окрузима и школским управама, динамику увођења ИОП у зависности од географске дистрибуције и ризике од професионалног сагоревања наставника кроз приказ броја ученика који се образују по ИОП по одељењима.

Главни резултати указују на то да од укупног броја ученика који су похађали основно образовање у Србији је у школској 2015/16. години (538.566 ученика), образовање по ИОПу стицало је 11.422 ученика, што чини 2,12% укупне популације ученика. Нешто већи број ученика образовање стиче по ИОПу1 (6365; 1,18%) у односу на ИОП2 (5077; 0,94%). Према проценама аутора, у свакој генерацији ученика у Србији постоји приближно сличан број деце са тешкоћама у развоју, око 12 до 13% (Pecelj., Hrnjica, 1988, према Hrnjica i sar., 2009). Даље, највећи удео ученика који се образују по ИОПу се налазе у петом разреду (2,75%), односно при преласку на предметну наставу. Још један значајан податак је да је највећи скок у уделу ИОПа између 3. и 4. разреда (за 0,59%, односно 179 ученика). Што се географске распрострањености тиче, географска подручја се у значајној мери разликују по заступљености ученика који наставу похађају по ИОПу у ученичкој популацији. Међутим, анализа заступљености ИОПа у зависности од индекса развоја локалне самоуправе указује да је удео ИОПа најнижи у локалним самоуправама које имају најнижи ниво развијености (ИОП1 – 0,91%, ИОП2 – 0,68%) и локалним самоуправама које имају највиши ниво развијености (ИОП1 – 1,08%, ИОП2 – 0,91%). У различитим деловима Србије, динамика увођења ИОПа је различита. Коначно, у погледу професионалног сагоревања наставника, приказ одељења у редовним основним школама по броју ученика који се образују по ИОП показује да највећи проценат одељења (72,2%) не укључује ученике који се образују по ИОП. С друге стране, у 430 одељења (1,7%) укључено је три ученика који наставу похађају по ИОП, док у 398 одељења (1,5%) број ученика који се образују по ИОП је виши од 3.

Додатна квантитативна анализа показала је да присуство ученика са ИОП није статистички значајан предиктор успешности одељења на завршном испиту, односно да не постоји статистички значајна разлика у постигнућу на завршном испиту између одељења која похађају ученици који се образују по ИОП и одељења у оквиру којих сви ученици наставу похађају по редовном наставном програму. У питању је тест који омогућава валидну процену степена остварености стандарда постигнућа; који се спроводи под истим условима и где постоји објективно оцењивање ученика на националном нивоу и који има функцију и приликом уписа ученика у средње школе, те овај налаз веома убедљиво одговара на бриге наставника и родитеља за академска постигнућа ученика типичног развоја који се школују у инклузивном окружењу.

Као значајни предиктори вишег постигнућа на завршном испиту су се показали број ученика у одељењу, али и степен развијености општине. Како бисмо идентификовали факторе који су у вези са разликом у постигнућима између одељења са и без ИОПа у оквиру школа урадили смо додатну анализу. Једини фактор који се показао значајан је структура наставничког кадра у школи у погледу радног стажа. Резултати показују да што су у колективу заступљенији наставници у категорији радног стажа од 6 до 10 година, то је постигнуће одељења која похађају наставу по ИОП мање различито или чак боље од постигнућа других одељења исте школе. С друге стране, у школама у којима је већи број наставника у категорији радног стажа од 11 до 25 година већа је разлика у постигнућу између одељења са и без ИОП у користи одељења без ИОП.

Како бисмо допунили и продубили разумевање контекстуалних чинилаца који доприносе и/или отежавају реализацију инклузивних образовних пракси, спровели

смо квалитативно истраживање које је обухватило дубинске интервјуе са 30 актера са нивоа одељења, школе и локалне самоуправе из две групе школа/локалних самоуправа: група А у којима одељења која похађа и ученик који се образује по ИОПу постижу виша постигнућа на завршном испиту у односу на остала одељења исте школе, и група Б, коју чине школе/локалне самоуправе у којима одељења која похађа и ученик који се образује по ИОП постижу нижа постигнућа на завршном испиту у односу на остала одељења исте школе. Анализа интервјуа није указала на велики број разлика између наведених школа и локалних самоуправа. Разлике су највидљивије у перспективама одељењског старешине/предметног наставника, што сугерише да законска регулатива омогућава прилично уједначавање школских политика, али да, са друге стране, образовна пракса и даље показује разноликост у погледу квалитета и праведности. Међутим, упркос значајним варијацијама које постоје између школа, ово истраживање нуди увиде у неке кључне снаге на које се школе ослањају и тешкоће на које наилазе у процесу развоја инклузивног образовања које се могу употребити у планирању образовних политика са циљем унапређења квалитета инклузивног образовања.